

dr hab. inż. Janusz Morbitzer prof. UP
Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków
janmor@up.krakow.pl

O potrzebie edukacji medialnej

Konferencja naukowa
BUDOWANIE SZKOLNEJ SPOŁECZNOŚCI UCZĄCEJ SIĘ
Mielec, 8 września 2009

PLAN WYSTĄPIENIA:

- społeczny kontekst mediów
- oddziaływanie mediów
na człowieka i społeczeństwo
- istota edukacji medialnej
- edukacyjne konteksty mediów
- zagrożenia ze strony mediów
- refleksje końcowe

Część 1.

Społeczny kontekst mediów

MEDIA – wszelkie środki służące do utrwalania informacji w czasie lub przekazywania jej w przestrzeni*, a także instytucje związane z tymi procesami

*T. Goban-Klas: *Cywilizacja medialna. Geneza, ewolucja, eksplozja*. WSiP, Warszawa 2005, s. 17

Rozwój cywilizacji

– najważniejsze media:

- ❑ mowa (ok. 50 tys. lat temu)
- ❑ pismo (ok. 5,5 tys. lat temu)
- ❑ druk (J. Gutenberg, 1049/1445)
- ❑ telegraf (S.F.B. Morse, 1837)
- ❑ radio (G. Marconi, 1894)
- ❑ telewizja (A.S. Popow, 1896/1907)
- ❑ komputer (1946/1981)
- ❑ Internet (1969/1991)

Spółeczeństwo informacyjne

– nowe środowisko wychowawcze:

- ❑ **technopol**
triumf techniki nad kulturą (rozumem),
technologiczne zniewolenie człowieka
- ❑ **kultura prefiguratywna**
inwersja pedagogiczna, autorytet nauczyciela
- ❑ **postmodernizm**
nieograniczona wolność, zmiany w systemie
wartości, relatywizm poznawczy i etyczny
- ❑ **kultura audiowizualna**
dominacja ikonosfery nad logosferą

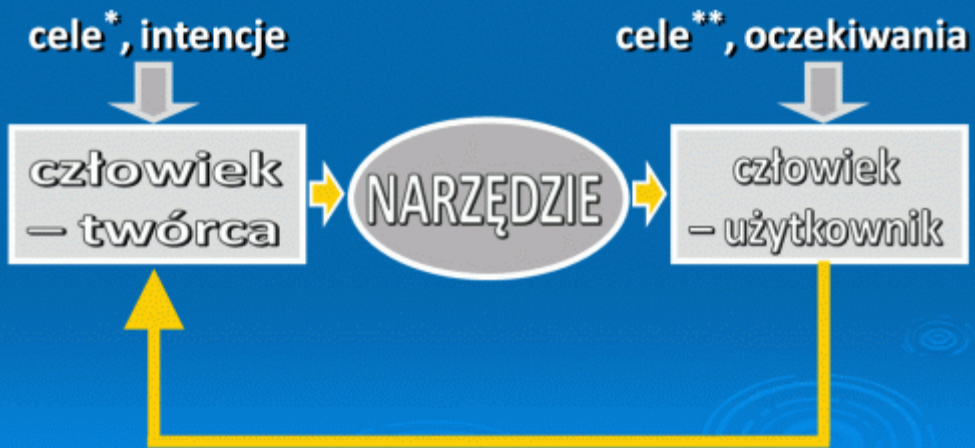
Część 2.

Oddziaływanie mediów
na człowieka i społeczeństwo

**My kształtujemy
narzędzia, a potem
one kształtują nas.**

Marshall McLuhan (1911-1980)

Człowiek jako twórca i użytkownik narzędzi (mediów):

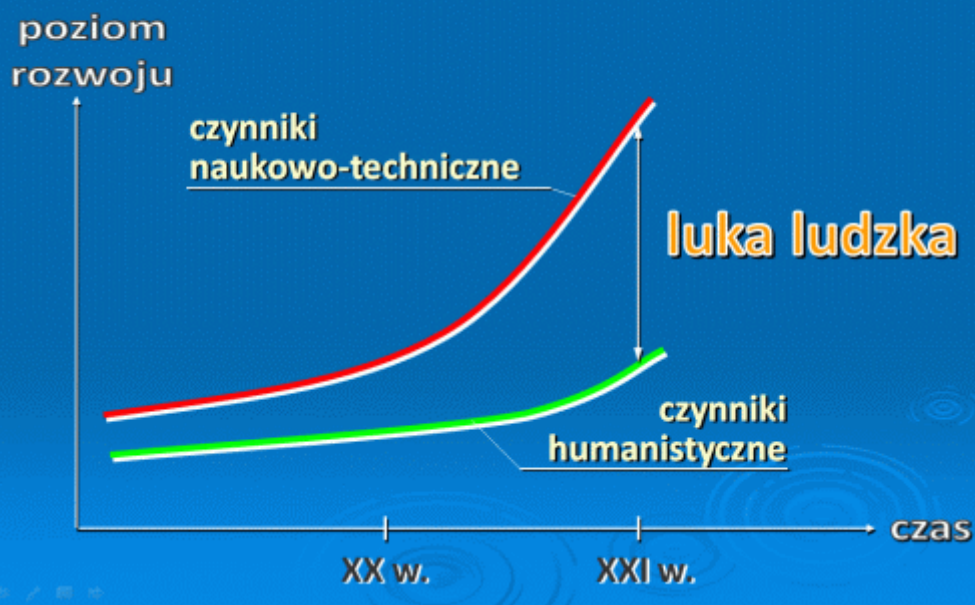
* najczęściej zysk lub inne korzyści

** zazwyczaj inne niż u twórcy

Współcześnie zaawansowana technika może istnieć obok człowieka mało wyćwiczonego i utalentowanego, a postęp techniczny może odbywać się bez rozwoju i doskonalenia człowieka, a przynajmniej bez wszechstronnego rozwoju talentów i zdolności większości ludzi.

J. Bobryk: *Spadkobiercy Teuta. Ludzie i media*. Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001, s. 28

problem „luki ludzkiej”

„Luka ludzka” to dystans między rosnącą złożonością świata a naszą zdolnością do sprostania jej.

Mówimy o „luce ludzkiej”, ponieważ ma ona charakter rozłamu, powstającego dlatego, iż za wzrostem tworzonych przez ludzi komplikacji nie nadąża postęp naszych umiejętności.

J. W. Botkin, M. Elmandjra, M. Malitza: *Uczyć się – bez granic. Jak zewrzeć „lukę ludzką”?* PWN, Warszawa 1982, s. 48

Miękki determinizm medialny
– **media (technologie) mogą**,
ale nie muszą wywierać wpływu na życie
społeczne; **jednocześnie** bez tych
technologii zmiany te nie byłyby możliwe

Na **miękki determinizm** składa się
wzajemne oddziaływanie **technologii**,
która coś umożliwia oraz **ludzi**,
którzy tę możliwość urzeczywistniają.

P. Levinson: *Miękkie ostrze, czyli historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*. Wydaw. Literackie „MUZA”, Warszawa 2006

**Nie wszystko, co można
technicznie zrealizować,
należy moralnie zaakceptować.**

K O N K L U Z J A:
istotnym zadaniem edukacji
medialnej jest kształtowanie
ODPOWIEDZIALNOŚCI
u uczących się osób.

Część 3.

Istota współczesnej edukacji medialnej

Najważniejsze konsekwencje życia w medialnym świecie

(komputer, Internet, TV, tel. komórkowy):

- ❑ **informacyjny zalew** – wielość opinii, poglądów, paradygmatów, „prawd”; dominacja informacji nad wiedzą i mądrością
- ❑ media (Internet) jako **szczególne źródła informacji** i budowania światopoglądu
- ❑ **hipermediatyzacja** (zapośredniczenie)

Dla 80% uczniów najważniejszym źródłem informacji jest Internet, tylko dla 7% – nauczyciel, dla 2% – książka.

Hipermediatyzacja pozbawia nas własnych **bezpośrednich doświadczeń**, oddaje nas we władzę rzeczywistości **zapośredniczonej**. Ma to **poważne konsekwencje**, gdyż każdy z nas **rozumie tylko to**, czego bezpośrednio doświadczył. **Żadna książka [...] nie może zastąpić** naszego „**walnięcia głową w mur**”. **By nauczyć się pływać, trzeba skoczyć do wody.**

G. Sartori: Homo videns. Telewizja i postmyślenie. Wydaw. Uniw. Warszawskiego, Warszawa 2007, s. 80

EDUKACJA MEDIALNA

ma na celu przygotowanie ludzi do odpowiedzialnego, krytycznego i roztropnego korzystania z mediów. Zajmuje się poszukiwaniem modeli interakcji mediów i człowieka. Obejmuje media w nauczaniu i wychowaniu.

Media edukacyjne – dwa nurty:

□ media „dla szkoły”

(wspieranie procesu edukacyjnego
– w szkole lub poza nią)

□ media „obok szkoły”

(nurt „brudnej” edukacji medialnej
– cyberprzemoc, ang. *cyberbullying*;
nowa funkcja szkoły – **detoksykacja**)

Część 4.

Edukacyjne konteksty mediów
– wybrane zagadnienia

**Jeden obraz wart
jest tysiąca słów.**

ale...

**Są słowa, których nie da się
zastąpić tysiącem obrazów.**

Telewizja wytwarza obrazy i niszczy idee,
osłabia zdolność myślenia abstrakcyjnego,
a wraz z nią naszą zdolność rozumienia.

WIDEODZIECKO - człowiek ukształtowany przez wideowidzenie

Największym zagrożeniem dla edukacji jest telewizja.
Musi zrozumieć, że ma także pełnić misję edukacyjną.

K. R. Popper (1902-1994)

Niezwykłe **przyspieszenie techniczne**
wpływa na emocjonalną strukturę ca-
łego społeczeństwa, wywołując **stres**
spowodowany **nadmiarem bodźców**,
których nie można przyswoić, zintegro-
wać z psychiką. Czy w nowej rzeczy-
wistości technologicznej można **ocalić**
resztki indywidualności i osobowości?

M. McLuhan: *The Mechanical Bridge: Folklore of
Industrial Man*. Vanguard Press, New York, 1951, s. 50

Umysł potrzebuje co najmniej pół sekundy, aby zapewnić odpowiednie zamknięcie dla złożonego bodźca (syndrom „brakującej pół sekundy”).

Hertha Sturm (1925–1998), niem. psycholog,
pedagog mediów, dziennikarka radiowa

H. Sturm: *Wahrnehmung und Fernsehen: die fehlende Halbsekunde*. „Media Perspektiven” 1984, Heft 1, s. 58-65

Stałe oglądanie telewizji działa jak narkotyk. Prowadzi do trwałych zmian osobowości, które w wypadku dzieci i młodzieży nie stymulują rozwoju, lecz [...] hamują go w bardzo zasadniczy sposób.

R. Patzlaff: *Zastygłe spojrzenie. Fizjologiczne skutki patrzenia na ekran a rozwój dziecka.* Oficyna Wydaw. IMPULS, Kraków 2008, s. 15

homo sapiens => homo videns

- ❑ homo sapiens – język abstrakcyjny
- ❑ homo videns – język percepcyjny

Poznanie koncepcyjne w całości rozpościera się poza sferą wizualności (może być wspomagane, ale nie zastępowane przez oglądanie).

mundus intelligibilis <> mundus sensibilis
– oglądanie nie jest poznaniem!

JĘZYK a TECHNOLOGIA:

- ❑ język kształtuje myślenie; człowiek epoki druku myśli inaczej, niż człowiek epoki pisma obrazkowego
- ❑ powrót do pisma obrazkowego oznaczałby **regres cywilizacyjny**
- ❑ człowiek jest zdolny do innowacji i intelektualnej **transgresji** tak długo, dopóki istnieje alfabet w obecnej postaci

WIDZIEĆ <> ROZUMIEĆ

Ze względu na sposób posługiwania się mediami amer. badacz mediów Marc Prensky dzieli społeczeństwo na dwie kategorie:

- ❑ cyfrowych **tubylców**
- ❑ cyfrowych **imigrantów.**

Cyfrowi tubylcy - osoby urodzone po roku 1983, dla których świat mediów (Internet) jest naturalnym środowiskiem życia. Preferują obraz, myślenie hipertekstowe, zamiast książek - Google.

CYFROWI TUBYLCY (ang. digital natives):

- ❑ nie znają świata bez komputerów, Internetu i telefonów komórkowych
- ❑ sporadycznie odwiedzają bibliotekę, notorycznie używają Google lub innych wyszukiwarek
- ❑ używają telefonów komórkowych nie tylko do telefonowania, ale też do przechowywania muzyki i filmów wideo, fotografowania i grania

CYFROWI IMIGRANCI (ang. digital immigrants)

– osoby z epoki przedcyfrowej:

- ❑ posługują się językiem ery przedmedialnej
- ❑ preferują cierpliwość i systematyczność
- ❑ przedkładają **tekst nad obraz** i dźwięk
- ❑ preferują **myślenie linearne**
- ❑ traktują nowe technologie nieufnie

Internet powoduje zmiany w budowie i funkcjonowaniu mózgu człowieka:

- ❑ zmiany w mózgu jako efekt długotrwałej koncentracji na wybranej aktywności
- ❑ hipertekstowe umysły (nielinearność i wielowątkowość myślenia, niezdolność do głębszej refleksji)
- ❑ szybkie tworzenie się nowych połączeń między neuronami podczas przeszukiwania zasobów sieci (spowalnianie procesu starzenia się szarych komórek)

G. Small, G. Vorgan: *iBrain: Surviving the technological alteration of the modern mind*. HarperCollins, NY 2008

Cechy nowych mediów:

- ❑ integracja (konwergencja)
- ❑ kompresja czasowo-przestrzenna
- ❑ **sieciowość**
- ❑ globalność (deterytorializacja)
- ❑ decentralizacja
- ❑ **multi- i hipermedialność**
- ❑ **interaktywność**
- ❑ **mobilność** (miniaturyzacja)

Przyszłość edukacji to mobilność.

Głównym zadaniem nowoczesnej edukacji medialnej jest podejmowanie działań mających na celu przekształcenie „wideodziecka” (homo videns/ludens) w pełni racjonalnego homo mediens.

Część 5.

Zagrożenia ze strony mediów
– zarys problemu

Jednym z najważniejszych
pytań, jakie stawia się
w pedagogice medialnej jest:

**Co my robimy z mediami,
co media robią z nami?**

[...] nadal nie potrafimy się pozbyć złudzenia, że liczy się to, w jaki sposób medium jest wykorzystywane, a nie to, co ono czyni z nami. To dziwaczna **postawa technicznego idioty.**

McLuhan. Wybór tekstów. Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2001, s.337

Zagrożeniem nie są nowe technologie przekazu, ale brak umiejętności właściwego odnoszenia się do mediów i racjonalnego korzystania z nich.

J.Morbitzer: Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki. Wydaw. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2007

EUTYFRONIKA – nauka o szkodliwych psychicznie skutkach cywilizacji i sposobach obrony przed nimi; zajmuje się ona ochroną tożsamości człowieka oraz podstawowych wartości ludzkich w stechnicyzowanym świecie (twórca: **Józef Bańka**)

HOMO EUTYFRONICUS – (gr. *euthyphron* = prosty) człowiek **prostomyślny**, łączący umiejętność posługiwania się nowymi technologiami ze światem tradycyjnych wartości

Część 6.

Refleksje końcowe

Stan obecny:

- ❑ brak edukacji medialnej (sic!)
- ❑ edukacja informatyczna (podejście narzędziowe)
- ❑ integracja EI i EM

edukacja medialna – refleksja, kultura

edukacja informatyczna – narzędzie

W poszukiwaniu nowego modelu edukacji medialnej:

- ❑ kształtowanie nowych relacji nauczyciel – (media) – uczeń
- ❑ przekształcanie „wideodzieci” w pełni racjonalnych użytkowników mediów
- ❑ uwzględnianie aspektów aksjologicznych
- ❑ koncentracja na zadaniach praktycznych (learning by doing) – wzajemna edukacja

PODSUMOWANIE

(potrzeba EM – główne przesłanki):

- ❑ przygotowanie do życia w medialnym świecie
- ❑ zrozumienie istoty i języka mediów
- ❑ znajomość mechanizmów oddziaływania mediów na jednostkę i społeczeństwo
- ❑ przekształcenie „wideodzieci” w odpowiedzialnych i krytycznych użytkowników mediów
- ❑ przygotowanie do wykorzystywania mediów w procesie kształcenia i samokształcenia
- ❑ świadomość i znajomość zagrożeń oraz manipulacji ze strony mediów (głównie TV i Internetu)

W przyszłości tylko osoby, które potrafią zrównoważyć swój rozwój społeczny i technologiczny będą mogły odnosić sukcesy w życiu osobistym, zawodowym i publicznym.

prof. Gary Small,
Uniwersytet Kalifornijski,
Los Angeles, USA

**Dziękuję
za uwagę.**